

Review: VÝBOR Z PETRA BOGATYREVA

Reviewed Work(s): Voprosy teorii narodnogo iskusstva by P. G. Bogatyrev

Review by: Bohuslav Beneš

Source: *Česká literatura*, Vol. 19, No. 5/6 (1971), pp. 541-543

Published by: Institute of Czech Literature, The Academy of Sciences of the Czech Republic

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/42709733>

Accessed: 19-02-2023 20:09 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

JSTOR

Institute of Czech Literature, The Academy of Sciences of the Czech Republic is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Česká literatura*

ského korekci principu imanence, spočívající v rozlišení čtyř funkcí jazyka podle teorií Bühlerových, a v důrazu na korelaci umění a jiných řad, zvláště procesu vývoje společnosti. Hlavní rozdíl mezi formalismem a strukturalismem spočívá však podle Corduase v cílech obou směrů. Zatímco formalismus směřuje svou funkční lingvistickou koncepcí k poetice, Mukařovský inklinuje k problematice noetiky estetična.

Jako poslední probírá Corduas vztah strukturalismu a marxismu, přičemž vychází z námitek marxistických teoretiků K. Konrada a B. Václavka, kteří upozorňovali na Mukařovského myšlenky, ale vytýkali mu, že odděluje více nebo méně autonomní řady od jejich sociálního nositele (Konrad) a že ne zcela správně pojímá rozdíl mezi sdělovací a estetickou

funkcí jazyka (Václavek). Na tyto námitky reagují pozdější práce Mukařovského, na námitku Konradovu právě studie Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty.

V několika závěrečných větách si Corduas všímá i dalších osudů a perspektiv strukturalismu v ČSSR. Předmluva je sice především kompilací novějších prací o českém strukturalismu a o díle Mukařovského, ale její autor projevuje výbornou znalost této literatury i celého díla Mukařovského. Jako styčný bod pozdější fáze Mukařovského strukturalistických studií s estetikou světovou postrádáme v předmluvě jedině zmínku o díle R. Ingardena, který zvláště v oblasti vztahů literatury a společnosti směřoval k obdobným cílům jako Mukařovský. vb

VÝBOR Z PETRA BOGATYREVA

P. G. Bogatyrev. *Voprosy teorii narodnogo iskusstva*. Moskva 1971, 542 stran. V rámci své činnosti vydává nakladatelství Iskusstvo v Moskvě neperiodickou řadu, nazvanou Z dějin sovětské estetiky a teorie umění, v níž se jako poslední svazek objevil výbor ze základních prací Petra Grigorjeviče Bogatyreva. Toto vydání je neobyčejně podnětné i pro nás, neboť obsahuje nejen autorovy studie, nýbrž také celé tři knihy; jde tedy o výbor velmi podstatný a metodologicky cenný, který výrazně ukazuje historické kořeny a souvislosti předválečného a současného vysoce propracovaného sovětského strukturalismu a sémiologie. Bogatyrev byl z ruských a sovětských vědců jedním z prvních, kteří stáli u kolébky Pražského lingvistického kroužku a kteří plodně rozvíjeli pozitivní rysy sovětské formální školy.

V předmluvě (str. 5—10) charakterizuje Bogatyrev svůj vědecký vývoj jako cestu od saussurovsky chápané statické synchronické metody k propracovanému

funkčnímu strukturalismu. Tuto cestu dokládá ve výboru knihou *Magické úkony, obřady a víra v Zakarpatsku*, známou od r. 1929 ve francouzském originálu *Actes magiques, rites et croyances en Russie Subcarpathique*, dále dvěma studii (Aktivně kolektivní, pasivně kolektivní, produktivní a neproduktivní etnografické jevy — pův. německy 1939 — a *Vánoční stromek na východním Slovensku*, pův. též německy v *Germanoslavica* 1932—1933), a ruským překladem knihy *Funkcie kroja na Moravskom Slovensku* (pův. 1937). Bogatyrev je přesvědčen, že právě funkčně strukturální rozbor obřadů, magických úkonů a lidových krojů může pomoci při řešení „takových otázek historické estetiky, jako je vznik jednotlivých žánrů lidového umění, především lidového divadla“ (str. 7).

Tomu je také věnována další skupina prací, zahájená ruským překladem *Lidového divadla českého a slovenského*, k němuž autor přiřazuje dvě studie: K otázce srovnávacího studia lidového slovesného, výtvarného a tanečního umění u Slovanů

(poprvé rusky ve sborníku F. Wollmanovi k sedmdesátinám 1958) a Umělecké prostředky humoristického jarmarečného folklóru (poprvé předneseno rusky na VI. Mezinárodním sjezdu slavistů v Praze r. 1968).

Třetí soubor otázek, jimž je věnován obsah výboru, je charakteristika folklóru jako specifické umělecké tvorby. Sem patří základní studie *Folklór jako zvláštní forma tvorby, kterou Bogatyrev zpracoval společně s Romanem Jakobsonem původně německy r. 1929, dále Tradice a improvizace v lidové tvorbě, přednesená poprvé na VII. Mezinárodním kongresu antropologických a etnografických věd v Moskvě 1964, Improvizace a normy uměleckých postupů v povídkách z 18. stol., v lubkových textech, pohádkách a písních o Jeremkovi a Fomovi, otištěná ve Sborníku R. Jakobsonovi 1967, a konečně Funkce leitmotivů v ruské bylině, která vyšla rusky ve sborníku Julianu Krzyżanowskiemu 1968.*

Srovnáme-li obsah všech 11 publikovaných prací, zjišťujeme, že opravdu tvoří vědeckou páteř Bogatyrevových výzkumů. Jsou uspořádány tak, že nejrozsáhlejší kniha *Lidové divadlo ... zahajuje výbor (str. 11–166), následují Actes magiques ... (str. 167–296) a Funkcie kroja ... (str. 297–366). Jednotlivé studie následují v pořadí, které neodpovídá autorovu roztřídění. Přidržíme-li se obsahu výboru, jak jej charakterizuje redakční poznámka a autorův úvod, hledali bychom v knize ještě další závažné Bogatyrevovy studie, jako je např. O problematice mezních oblastí folkloristiky a literární vědy (1921), Lidová píseň z funkčního hlediska (1936) nebo Formule nemožného ve slovanském folklóru (1962), které jsou také sovětskému (a vlastně i našemu) uživateli obtížně dostupné, jak potvrdí všichni, kteří s nimi pracovali. Určený rozsah knihy nepochybně vedl k přísnému a autokritickému výběru.*

Pro českou literární historii by měl být

impulsem ruský překlad *Lidového divadla*, které u nás po r. 1945 dosud nevyšlo. Pro toto vydání byla kniha doplněna jednak v poznámkovém aparátu (zvl. str. 76, 137, 151 ...), jednak přímo v textu (str. 21–22, 60–62, 111–113, 164–166). Doplněky obsahují někde rozšířený pohled, někde jen uvádějí většinou bez komentáře současnou literaturu, avšak podstatně zpřesňují smysl a význam původních názorů. Poznámkový aparát je v zásadě převzat z původních textů a místy také rozmnožen o novější práce. Tím vzniklo nové, rozšířené vydání. Ke knize *Actes magiques ...* zpracoval autor dvoudílnou předmluvu (datovanou v září 1969), která v původním vydání zněla jinak. Vysvětluje v ní svůj vztah k diachronnímu a synchronnímu výzkumu a upozorňuje, že etnografické jevy z Podkarpatské Rusi jsou přes půl století staré a že dnešek vypadá jinak. V této a v další knize změny provedeny nebyly.

Českého badatele zaujmou ty studie, v nichž je zpracován materiál z naší lidové slovesnosti a jeho východoslovenské paralely. Novým pohledem se hodnotí např. „leitmotivy“ v ruských bylinách, kde se zdůrazňuje jejich stabilita gramatická, avšak pohyblivost funkcí, nová je i současná analýza různých projevů lidové tvorby, které vytvářejí jednu uměleckou strukturu bez ohledu na žánry. Netradiční pohled a hluboká znalost příslušného materiálu je pro Bogatyrevovu práci typická. Této kvalitě měla odpovídat i práce redaktora svazku, který měl dbát na uspořádání seznamu citované literatury podle nějakého logického hlediska a přesně citovat pramen bibliografie Bogatyrevových prací, která byla převzata z edice filosofické fakulty v Brně a do jejíhož ruského znění se mimo vliv sestavovatele dostala řada nepřesností.

Výbor je třeba hodnotit jako významný editorský čin, jímž se čestnému doktoru Karlovy a Komenského university dostalo univerzálního uznání celoživotního vědeckého díla.

Bohuslav Beneš

P. S.

Tristi shodou okolností nevychází již tato recenze výboru z prací P. G. Bogatyreva bohužel za autorova života. Prof. Bogatyrev (nar. 29. 1. 1893 v Saratově) zemřel v Moskvě 18. srpna 1971. V jeho osobě odešel jeden z posledních představitelů generace Šklovského, Erenburga, Lunačarského a Bonč-Brujeviče. Bogatyrev žil v letech 1921-1938 v Československu, kde se zabýval rozsáhlou kulturně historickou činností. Z hlediska česko-ruských styků prozkoumal archiv Národního divadla, uveřejnil řadu srovnávacích studií o českém a ruském loutkovém divadle a napsal stěžejní práci o českém a slovenském lidovém divadle. K této tematice se z různých hledisek stále vracel i po druhé světové válce. Hlavním přínosem jeho československého pobytu byl rozsáhlý terénní výzkum lidového zvykosloví na východním Slovensku a v Zakarpatsku, jímž se zabýval i teoreticky. Provedl četná srovnání dochovaného materiálu lidové kultury téměř z ce-

lého slovanského území a v posledních desíti letech se zabýval zvláště srovnávacími otázkami slovanské lidové epiky jakož i slovesnou stránkou východoslovanské pololidové literatury.

Bogatyrev se zasloužil o zpřístupnění řady českých autorů ruskému čtenáři. Vynikl zvláště precizním překladem Haškova Švejka a několika jeho povídek, redigoval nebo opatroval předmluvami výbory z Jiráskova, Tyla, Erbeny, vydal slovenské a slovanské pohádky. Zpracoval několik hesel do Velké sovětské encyklopedie a do Stručné literární encyklopedie a publikoval řadu teoretických studií o vztazích mezi profesionální a neprofesionální literaturou a výtvarným uměním. I když některé Bogatyrevovy závěry byly postupně překonány následujícími vědeckými bádáním, přece jen řada jeho prací neztrácí svůj průkopnický význam dodnes. Odchodem Petra Bogatyreva ztratila i československá vědecká obec jednoho ze svých významných zahraničních přátel, propagátorů a spolupracovníků.

B. B.

MEZNÍK VE VÝVOJI ČESKÉ VERSOLOGIE

Josef Hrabák. *O charakter českého verše*. Praha, Svoboda 1970. — Aktuality, kritika, teorie. Sv. 9.

Versologie a zejména otázky českého verše patří k těm oblastem literární vědy, kterým věnuje Josef Hrabák svou pozornost již více než třicet let. V této době vznikla řada jeho vědeckých a populárně vědeckých studií, v nichž postupně formuloval a zpřesňoval svůj postoj k základním pojmovým a metodologickým otázkám versologie. Tato soustavná a rozsáhlá příprava vedla k tomu, že zejména poslední Hrabákova práce z oblasti teorie verše přináší mimořádně podnětné a objevné výsledky,

které se nepochybně stanou základem pro další výzkum v této oblasti na řadu let.

Formálně představuje Hrabákova kniha soubor studií, z nichž některé byly publikovány již dříve v časopisech a sbornících a předneseny na konferencích o versologii. Všechny tyto studie byly však pro soubor přepracovány a doplněny dalšími, které dosud uveřejněny nebyly. V žádném případě pak nejde o mechanicky řazený soubor prací, ale o promyšleně koncipovanou knihu, která na základě teoretických a metodologických úvah i dílčích analýz jednotlivých básnických děl usiluje o postihu vývojových trendů českého verše od 19. století do současnosti. Základním znakem všech těchto studií, i když některé jsou věnovány dílčím otázkám, je stálý zřetel k problémům teore-